

Приказ

Сашо ЦВЕТКОВСКИ,
ДИЧО ЗОГРАФ ЕРМИНИЈА (1844 г.)
(транскрипција, превод и коментари)

Издавач: **Каламус**, *едиција Културно наследство*, Скопје 2019
(вкупно 830 страници)
ISBN 978-608-4646-27-3
COBISS.MK-ID 111914250

Монографијата „Дичо Зограф Ерминија (1844 г.)“, посветена на постариот зографски прирачник (ерминија) на Дичо Зограф, издавачката куќа „Каламус“ ја објавува во годината кога се одбележаа 200 години од раѓањето на овој наш најзначаен и најпознат зограф од времето на XIX век.

Книгата е резултат на повеќегодишни подготовки и студиозни истражувања во рамките на проектните активности на Истражувачкиот центар за културно наследство „Цветан Грозданов“ при МАНУ кој во пресрет на оваа годишнина презеде повеќе активности и реализира неколку истражувачки проекти со намера поцелосно

да се проучи и да се согледа опусот на овој наш најпознат зограф. Во таа смисла, авторот на книгата, д-р Сашо Цветковски, имаше можност повеќепати да престојува во ЦСВИ „Проф. Иван Дујчев“ во Софија и непосредно, во најповолни услови, да работи со оригиналниот ракопис на ерминијата (Cod. d. Gr. 412), како и да стекне целосен увид во содржината и карактеристиките на овој значаен зографски прирачник.

Во текот на овие истражувања, авторот ја имал постојаната професионална помош од колегите во ЦСВИ „Проф. Иван Дујчев“, а благодарение на нивната љубезност и разбирање за нашите на-

стојувања за публикување на ерминијата добивме дигитална копија од ракописот на Дичо Зограф (Cod. d. Gr. 412), како и правата за негово објавување.

Согледани во еден поширок контекст на времето и уметничките текови, сликарските прирачници – ерминиите се издвојуваат во една од битните особености на православната уметност на Балканот од времето на XVIII и XIX век. Досегашните истражувања открија ерминии речиси во сите православни средини на Балканот, во Грција и на јонските острови, на Света Гора Атонска, во Македонија и во Бугарија, како и во Романија на север. Сликарска прирачници, т.н. подлиници, се присутни и во традицијата на православната уметност во Русија.

Меѓу старите зографски прирачници (ерминии), настанати во времето на XIX век, според своето значење, целосноста, содржината и декоративната минијатурна орнаментика се издвојува постарата ерминија на Дичо Зограф од 1844 година, која се чува во ракописната збирка на Центарот за словено-византиски проучувања „Проф. Иван Дујчев“ (Cod. d. Gr. 412).

Ерминијата на Дичо е многу вешто, складно и прегледно составен ракопис кој во најголема мера ја следи структурата и концепцијата на Дионисијева ерминија. Првиот технолошки дел содржи 53 одредници со упатства за подготовка на бои, лакови, растворувачи, подлога за сликање на дрво, позлата на дрво, камен, работа со седеф, упатство за сликање на платно и подготовка на мастило за пишување, упатство за работа со стари икони и изработка на прибор за сликање.

Според начинот на кој се напишани одредени упатства во технолошкиот дел на ерминијата, се стекнува впечаток дека Дичо многу суверено и со доза на веќе стекнато искуство настапува и ги конципира препораките. Талентот што го имал му овозможува брзо и лесно да ги осознава, надградува и усовршува зографските вештини и знаења. Таа фаза на надградба и усовршување ја поминува во работилницата на Михаил Зограф од Самарина, со кого одреден период и заедно настапува. Брзо напредува и веќе во годините кога ја составува ерминијата, творечки созрева и го изградува својот стилски израз, особен за годините меѓу 1843/4 и 1846 година.

Вториот иконографски дел од ерминијата на Дичо е една сложена целина со 232 одредници во која вешто се вкмпонирани преписи од повеќе извори, меѓу кои се препознаваат и делови од ракописот на поп Данил, ерминијата на Дионисиј од Фурна, но и упатства вообличени според графичките изданија во црковните печатени книги од почетокот на XVIII век.

Писмото е кирилично, но застапено е и грчкото полууставно писмо со елементи на брзопис. Низ целиот текст на ракописот се менува грчкиот и

кириличниот текст. Јазикот на кој е пишувана ерминијата е народен со доминантно присуство на мијачкиот дијалект, со елементи на црковнословенско писмо. Двојазичноста ја издвојуваме како една од битните особености на оваа ерминија која ја чини единствена во споредба со повеќето словенски ерминии настанати како преписи од грчки протографи. Овој приод и определба секоја одредница, сигнатура, натпис, покрај црковнословенскиот, народен јазик да биде испишана и со грчко писмо, низ годините и творештвото на Дичо се покажуваат како едно далекусежно и опортунно промислување, што се согледува и низ неговото дело и сликарските ангажмани. Дичо Зограф бил еднакво баран и ценет зограф во руралните и во граѓанските словенски средини, како и во граѓанските средини и црковни кругови приклонети кон хеленската култура и грчкиот јазик.

Декорацијата е изведена во заглавијата на страниците или, пак, во почетокот на нови поглавја кои содржински се менуваат во ерминијата. Декорацијата и мотивите се во форма на цветно-лисна орнаментика, полихромно изведена, при што преовладува црвената, зелената и црната боја, а некои од мотивите по својата стилизираност добиваат и барокни форми. Истовремено, застапени се и мотиви на ангели и мотив на испружена Божја рака која благословува. Карактеристичен мотив во ракописот е присуство на рака со испружен покалец, што Дичо ја користи во повеќе наврати кога сака да истакне или издвои некој посебено значен дел во ерминијата.

Ракописот несомнено бил од посебна важност за него, бидејќи содржи и неколку записи и белешки од сосема лична природа, каде што тој своерачно ги испишува податоците за годината на неговото раѓање, годината кога се оженил и на која возраст тогаш бил, како и годините со точните датуми и денови на раѓање на неговите деца и на некои од внуците.

Авторот д-р Сашо Цветковски во воведното поглавје внимателно ја анализира содржината на ракописот на ерминијата на Дичо Зограф и издвојува повеќе иконографски одредници кои содржат особености што ги смета за важни, по кои оваа ерминија се разликува од другите зографски прирачници. При транскрипцијата и преводот на текстот и содржината на ерминијата, авторот настојува да ги задржи автентичните особености на ракописот, пред сè, графискиот систем и правописот. Графискиот систем е предаден со букви кои се употребувале во постарата, црковнословенска писмена традиција, во народниот јазик и помесните дијалекти од времето на првата половина на XIX век. Ја задржува една од битните особености на правописот и слеаното пишување на одредени зборови, што несомнено ја покажува врската со постарото средновековно ракописно наследство. Единствено како новини ги воочува и издвојува графемите *ћ* и *џ* преку кои се предаваат фонемите

кои не постоеле во фонолошкиот систем на традиционалниот книжевен јазик, но биле застапени во македонските народните говори и дијалекти. Истото тоа се однесува за грчкиот транскрипт каде што заради автентичноста со оригиналот текст го задржува автентичниот правопис на фонемата **X** иако современата транскрипција налага да се употребува диграмата **ov**. Автентично ги задржува и пренесува акцентите и асперите кои во повеќе случаи имаат декоративен карактер отколку граматичка или фонетска вредност.

Согледана во целост, постарата ерминија на Дичо Зограф навистина претставува еден необичен и редок ракопис кој во многу нешта се издвојува од останатите познати зографски прирачници (ермини) од времето на XVIII и XIX век.

Неговата форма, визуелниот формат оформуван преку наизменичното користење на црно и црвено мастило во испишување на насловите, заглавијата и содржината на одредниците, потоа декоративните цветни мотиви – орнаменти, цртежи на ангелски фигури и мотивот на раката со испружениот показалец му дава на целиот ракопис форма на навистина вредно и скапоцено издание.

Објавувањето на ракописот на ерминијата го сметаме за значаен прилог кон поцелосно согледување и проучување на севкупното творештво на Дичо Зограф, а авторот на монографијата, д-р Сашо Цветковски, го издвојува и потврдува како најголем познавач и истражувач на неговото дело и, воопшто, на уметноста на XIX век на Балканот.

Дарко Николовски

